

УДК 631.11:631.15

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ОКРЕМИХ ВИДІВ ПРОДУКЦІЇ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

С. Яців, к. е. н., доцент
Львівський національний аграрний університет

© С. Яців, 2017

Яців С. Особливості інтенсифікації виробництва окремих видів продукції в сільськогосподарських підприємствах

Розглянуто теоретичні аспекти інтенсифікації аграрного виробництва, проаналізовано їх втілення в практичній діяльності сільськогосподарських підприємств. Відповідний процес розглядається як поєднання рівня інтенсивності виробництва та результатів інтенсифікації. Для потреб аналізу індикатором рівня інтенсивності використано показники виробничих витрат із розрахунку на 1 га посівів чи одиницю поголів'я тварин. Як результати інтенсифікації розглянуто показники технологічної (урожайність культур, продуктивність тварин) та економічної (собівартість одиниці продукції, рівень рентабельності) ефективності виробництва сільськогосподарської продукції.

Аналіз здійснено на основі опрацювання даних сільськогосподарських підприємств Львівської області, які звітують за формою №50-сг. У дослідженні динаміки показників витрат із метою усунення впливу інфляційного чинника застосовано їх дефляцію. Виділено групи галузей сільськогосподарського виробництва: з високим, помірним зростанням інтенсивності виробництва та його деінтенсифікацією. Встановлено наявність помітного прямого зв'язку між рівнем інтенсивності й технологічною ефективністю виробництва всіх основних видів сільськогосподарської продукції, а також відсутність позитивного впливу рівня інтенсивності на економічну ефективність сільськогосподарського виробництва. Зроблено висновок про недосконалість економічних моделей інтенсифікації виробництва, які застосовують у сільськогосподарських підприємствах.

Ключові слова: сільськогосподарське виробництво, інтенсифікація, сільськогосподарські підприємства, рівень інтенсивності, ефективність.

Yatsiv S. Peculiarities of intensification of some products production at agricultural enterprises

The article considers theoretical aspects of intensification of agrarian production, analyzes their implementation in the practice of agricultural enterprises. Corresponding process is viewed as a combination of the level of production intensity and intensification results. To analyze the indicator of intensification degree, the author of the article applies indicators of production expenditures, calculated per 1 ha of cropping area and an animals of livestock. Results of the intensification are revealed in the indicators of technological (yield capacity of crops, productivity of animals) and economic (cost value of a unit of products, profitability level) efficiency of agricultural production.

The analysis is carried out on the base of examination of the data of agricultural enterprises of Lviv region, reporting according to the form №50-agr. To study dynamics of expenses indicators, deflation of the expenses has been applied to eliminate impact of inflation factor. The work distinguishes groups of branches of agricultural production: with a high, moderate increase of production intensification and with its deintensification. The research confirms a clear direct relation between intensification degree and technological efficiency of production of all main kinds of agricultural products, as well as lack of positive impact of intensification degree on economic efficiency of agricultural production. The author of the article makes conclusion about imperfection of the economic models of production intensification, applied at agricultural enterprises.

Key words: agricultural production, intensification, agricultural enterprises, intensification degree, efficiency.

Яців С. Особенности интенсификации производства отдельных видов продукции в сельскохозяйственных предприятиях

Рассмотрены теоретические аспекты интенсификации аграрного производства, проведен анализ их воплощения в практической деятельности сельскохозяйственных предприятий. Соответствующий

процесс рассматривается как сочетание уровня интенсивности производства и результатов интенсификации. Для потребностей анализа как индикатор уровня интенсивности использованы показатели производственных расходов в расчете на 1 га посевов или единицу поголовья животных. В качестве результатов интенсификации рассматриваются показатели технологической (урожайность культур, производительность животных) и экономической (себестоимость единицы продукции, уровень рентабельности) эффективности производства сельскохозяйственной продукции.

Анализ осуществлен на основе обработки данных сельскохозяйственных предприятий Львовской области, которые подают форму отчетности №50-сг. При исследовании динамики показателей расходов с целью устранения влияния инфляционного фактора применено их дефляция. Выделенные группы отраслей сельскохозяйственного производства: с высоким, умеренным ростом интенсивности производства и его деинтенсификацией. Установлено наличие заметной прямой связи между уровнем интенсивности и технологической эффективностью производства всех основных видов сельскохозяйственной продукции, а также отсутствие положительного влияния уровня интенсивности на экономическую эффективность сельскохозяйственного производства. Сделан вывод о несовершенстве экономических моделей интенсификации производства, которые применяются в сельскохозяйственных предприятиях.

Ключевые слова: сельскохозяйственное производство, интенсификация, сельскохозяйственные предприятия, уровень интенсивности, эффективность.

Постановка проблеми. Успіхи вітчизняного аграрного сектору останніх років пов'язані зі збільшенням інвестицій у сільськогосподарські підприємства. Зміцнення матеріально-технічної бази останніх, удосконалення застосовуваних ними технологій забезпечило зростання обсягів виробництва більшості основних видів сільськогосподарської продукції, нарощування її експорту. Ці позитивні зміни – результат інтенсифікації аграрного виробництва, яка визначає стратегію розвитку сільського господарства нашої країни.

Процес інтенсифікації сільськогосподарського виробництва складний і потребує значних витрат. Далеко не всі підприємства мають змогу їх здійснити. Неоднаковими є темпи й результати інтенсифікації в окремих галузях сільського господарства. Проблема полягає в тому, що у сфері аграрного виробництва спостерігаємо переважно фрагментарні поліпшення, а не системні якісні зміни на засадах інтенсифікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники розглядають інтенсифікацію як економічний тип розвитку підприємств, що ґрунтується на підвищенні ефективності використання авансованого капіталу, додаткових вкладеннях у виробництво (Збарський, Мацибора та Чалий, 2009, с. 61; Науменко А. та Науменко І., 2013, с. 128). Понятійно-категорійний апарат відповідного процесу детально розглянуто у публікаціях Д. Добряка (2016, с. 67), І. Тернавської та О. Семенди

(2015). У ґрунтовних працях М. Віткова (2008, с. 20–24), О. Олійника, В. Макогона та С. Брік (2014, с. 11), Н. Оляднічук та В. Уланчук (2010, с. 14) наведена класифікація чинників інтенсифікації сільськогосподарського виробництва.

Розглядаючи ретроспективно процеси, що відбувалися в сільському господарстві України, дослідники пов'язують проблеми галузі з деінтенсифікацією сільськогосподарського виробництва, неефективним використанням задіяних ресурсів (Маренич, 2016, с. 29; Мармуть та Руснак, 2011, с. 292; Ясіновська, 2013, с. 83). Учені обґрунтовують основні напрями інтенсифікації виробництва в сільському господарстві, пов'язуючи їх з удосконаленням технологій, організації й оплати праці, підвищенням кваліфікації кадрів, ефективності менеджменту (Горбонос та ін., 2010, с. 349; Науменко А. та Науменко І., 2013, с. 130). Дослідники наголошують на тісному зв'язку інтенсифікації сільськогосподарського виробництва з його інноваційним розвитком [Лагодієнко, 2014, с. 55; Лункіна, 2011, с. 22–36; Науменко А. та Науменко І., 2013, с. 133; Тернавська та Семенда, 2015; Ясіновська, 2013, с. 84], на необхідності дотримання принципу екологічності при формуванні інтенсивного типу розвитку сільськогосподарських підприємств (Вітков, 2008, с. 208; Добряк, 2016, с. 66; Мармуть та Руснак, 2011, с. 288).

У наукових публікаціях знаходить відображення аналіз процесів інтенсифікації ви-

робництва в сільськогосподарських підприємствах. Дослідники обґрунтовують доцільність використання рівнянь регресії залежності результатів виробництва від рівня інтенсивності виробництва в окремих галузях власниками, менеджерами, кредиторами аграрних підприємств (Гавука та Іваницька, 2011, с. 70; Глубіш, 2011).

Слід зазначити, що процеси інтенсифікації виробництва в розрізі окремих суб'єктів господарювання та сільськогосподарських галузей суттєво різняться й динамічно змінюються, що вимагає продовження відповідних досліджень.

Постановка завдання. Ми ставили за мету встановити тенденції та особливості розвитку інтенсифікації виробництва окремих видів продукції в сільськогосподарських підприємствах.

Методика дослідження та матеріали. У процесі дослідження опрацьована інформація в розрізі сільськогосподарських підприємств Львівської області, що звітують за формою №50-сг. За допомогою економіко-статистичних методів дослідження (кореляційно-регресійного аналізу, показників динаміки, групування) встановлені тенденції, закономірності та особливості інтенсифікації виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції в цих підприємствах. Для оцінки результативності інтенсифікації виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції здійснено розрахунок витратно-продуктивних коефіцієнтів, які відображають співвідношення темпів зростання технологічної ефективності виробництва й темпів зростання виробничих витрат із розрахунку на 1 га посівів чи поголів'я тварин. Для нейтралізації впливу інфляційних чинників на результати розрахунків застосовано дефляцію показників виробничих витрат.

Виклад основного матеріалу. Інтенсифікація відображає процес розвитку виробничої діяльності, який базується на застосуванні ефективніших засобів і предметів праці, удосконалених технологій, кваліфікованішої робочої сили, нових (прогресивніших) форм і методів організації праці, на поліпшенні інформованості менеджерів тощо. У сільському господарстві вона забезпечує зростання обсягів виробництва продукції високої якості на основі підвищення врожайності сільсько-

господарських культур і продуктивності тварин. Тим самим інтенсивний тип розвитку галузі відрізняється від екстенсивного типу, який ґрунтується на збільшенні посівних площ і поголів'я тварин.

Удосконалення технологій, зміцнення матеріально-технічної бази сільськогосподарського виробництва вимагає збільшення витрат на залучення модернізованих (поліпшених) засобів і предметів праці, організацію ефективного їх використання підготовленими для цього працівниками. Тому доволі поширеним є підхід, який у теоретичному плані трактує процес інтенсифікації в галузі як концентрацію сукупних затрат уречевленої і живої праці (капіталу) на одиницю земельної площі чи поголів'я тварин для збільшення випуску продукції й підвищення ефективності її виробництва (Збарський, Мацибора та Чалий, 2009, с. 63; Олійник, Макогон та Брік, 2014, с. 8; Оляднічук та Уланчук, 2010, с. 9; Стельмашук, 2014, с. 34). Він відображає так звану витратну концепцію інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Однак справедливим є й твердження, що зростання витрат на одиницю земельної площі чи поголів'я тварин не забезпечує автоматичного збільшення виходу продукції (Горбонос та ін., 2010, с. 348; Добряк, 2016, с. 67; Оляднічук та Уланчук, 2010, с. 13). Тому засади витратної концепції інтенсифікації сільськогосподарського виробництва слід розглядати лише як один із проявів цього процесу. Іншим його проявом є результати інтенсифікації, втілені, зокрема, у зростанні технологічної ефективності виробництва, індикаторами якої є урожайність культур і продуктивність тварин. Дослідження процесу інтенсифікації передбачає комплексне врахування як здійснених витрат, так і отриманих результатів, оскільки, з одного боку, не можна досягти технологічного ефекту без додаткових вкладень, а з іншого – ці додаткові вкладення повинні бути виправданими.

Практичним втіленням останньої вимоги є окупність витрат, яка характеризує економічну ефективність виробництва. Критерій економічної ефективності – рентабельність продукції. Та, якщо індикатором розвитку сільського господарства на засадах інтенсифікації виробництва є зростання в динаміці технологічної ефективності галузі, то забезпечи-

ти постійне підвищення рентабельності сільськогосподарської продукції неможливо: діє механізм вирівнювання норм прибутковості в різних галузях і секторах економіки. З позицій економічної ефективності інтенсифікації можна вести мову про підтримання окупності витрат (рентабельності продукції) на прийнятному рівні, який забезпечує інвестиційну привабливість сільськогосподарського підприємства чи окремого виду його діяльності.

Обсяг витрат ресурсів із розрахунку на одиницю посівної площі чи поголів'я тварин характеризує рівень інтенсивності сільськогосподарського виробництва. Його зростання – не самоціль, а лише засіб забезпечення процесу інтенсифікації. Для потреб аналізу може бути використаний показник виробничих витрат на 1 га посівів чи одну голову тварин. Він не відображає повної картини щодо тих заходів, які вживають аграрні підприємства для розвитку виробництва на засадах інтенсифікації. Та цей показник є узагальнюючим індикатором, що легко може бути визначений на основі звітності сільськогосподарського підприємства. Обґрунтування оптимального рівня інтенсивності в окремих галузях аграрного виробництва з урахуванням ресурсних можливостей суб'єктів господарювання є важливим завданням, що постає перед керівниками підприємств.

Для оцінки результативності інтенсифікації рекомендовано порівнювати темпи зростання технологічної ефективності виробництва (урожайності культур і продуктивності тварин), яка відображає результат інтенсифікації, та обсяг виробничих витрат із розрахунку на 1 га посівів чи одиницю поголів'я – індикатора рівня інтенсифікації. Відношення темпів зростання цих показників отримало назву витратно-продуктивного коефіцієнта (Оляднічук та Уланчук, 2010, с. 37; Тернавська та Семенда, 2015). Однак слід врахувати, що на зростання витрат (вартісний показник) впливають інфляційні чинники, тоді як технологічну ефективність виробництва відображають натуральні показники. Тому для аналізу динаміки рівня інтенсивності сільськогосподарського виробництва потрібно використовувати дефлятовані (поділені на коефіцієнт інфляції номінальні) показники

виробничих витрат на 1 га угідь чи одиницю поголів'я тварин.

У нашому дослідженні дефляцію витрат здійснено з урахуванням індексу цін на промислову продукцію й тарифів на послуги, спожиті в сільському господарстві, визначеного як добуток ланцюгових (до попереднього року) сукупних індексів витрат на виробництво продукції у сільськогосподарських підприємствах України (Державна служба статистики України, 2017, с. 185). З'ясовано, що з 2010 до 2016 року сукупний індекс витрат на виробництво сільськогосподарської продукції становив 2,55. Тому, наприклад, якщо номінальні витрати на виробництво продукції рослинництва (без витрат на виробництво плодів, ягід і овочів закритого ґрунту) з розрахунку на 1 га ріллі в сільськогосподарських підприємствах Львівської області протягом зазначеного періоду зросли в 3,63 рази, то дефлятовані – на 42,4%. Коефіцієнт зростання 1,424 є індикатором фактичного підвищення рівня інтенсивності виробництва в галузі рослинництва у цих підприємствах.

Саме такий підхід застосовано в дослідженні процесів інтенсифікації виробництва окремих видів продукції в сільськогосподарських підприємствах Львівської області (табл. 1). З'ясовано, що схильністю до вкладання коштів у розвиток окремих галузей суб'єкти господарювання суттєво різняться. За темпами зростання дефлятованих витрат із розрахунку на одиницю базового виробничого ресурсу їх можна розділити на групи – з високим, помірним зростанням рівня інтенсивності виробництва та його деінтенсифікацією.

Високі темпи зростання рівня інтенсивності виробництва в області характерні для зерновиробництва, вирощування сої, соняшнику, овочівництва, молочного скотарства. У цих галузях спостерігали й суттєве підвищення технологічної ефективності виробництва – зростання показників урожайності культур і продуктивності тварин протягом досліджуваного періоду перевищувало 1,7 рази. До галузей із помірним зростанням інтенсивності виробництва належать свинарство, буряківництво, вирощування ріпаку. Тут також має місце підвищення технологічної ефективності виробництва, хоча й нижчими темпами, аніж у галузях першої групи.

Таблиця 1

Динаміка рівня інтенсивності й технологічної ефективності виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах Львівської області*

Продукція	Темп зростання, 2016 р. до 2010 р., %		Витратно-продуктивний коефіцієнт (Гте/Тдв)
	дефлятованих витрат на 1 га посівів чи одиницю поголів'я тварин (Тдв)	урожайності с.-г. культур чи продуктивності тварин** (Гте)	
Зерно	162,9	199,6	1,23
у т.ч. озима пшениця	161,8	188,5	1,17
кукурудза	134,5	172,5	1,28
Соняшник	148,0	211,9	1,43
Соя	185,9	185,6	1,00
Озимий ріпак	117,2	112,1	0,96
Цукровий буряк	118,4	137,2	1,16
Картопля	83,7	103,5	1,24
Овочі відкритого ґрунту	266,0	422,0	1,59
Приріст великої рогатої худоби	91,1	99,6	1,09
Приріст свиней	112,6	159,2	1,41
Птиця на м'ясо	37,4	48,5	1,30
Молоко	165,1	174,9	1,06
Яйця	76,1	94,7	1,24

* Розраховано за даними форми звітності № 50-сг у сукупності сільськогосподарських підприємств, які звітують за цією формою.

** У м'ясних галузях – середньодобового приросту, у молочному скотарстві – річного надоя молока на одну корову, в яєчному птахівництві – середньорічної несучості курей.

Деінтенсифікацію виробництва в сільськогосподарських підприємствах Львівської області протягом останніх років спостерігали в картоплярстві, м'ясному скотарстві, птахівництві. Зменшення дефлятованих витрат вказує на реальне погіршення ресурсного забезпечення цих галузей. Закономірним наслідком стало зниження продуктивності тварин, а в урожайності картоплі порівняно з 2010 р. суттєвих змін не відбулося.

Аналізуючи наведені в табл. 1 дані, доходимо висновку, що застосування витратно-продуктивного коефіцієнта як показника ефективності інтенсифікації в галузях, де спостерігається деінтенсифікація, недоцільне. Якщо зниження дефлятованих витрат було помітнішим, аніж технологічної ефективності, отримаємо доволі високе значення цього коефіцієнта, яке не може виступати орієнтиром в обґрунтуванні стратегії розвитку відповід-

ної галузі. Відносно високі значення витратно-продуктивного коефіцієнта в підприємствах області у зерновій галузі, овочівництві, свинарстві, вирощуванні соняшнику вказують на помітні позитивні наслідки інтенсифікації. Натомість у вирощуванні сої, цукрового буряку, озимого ріпаку, у молочному скотарстві ефективність інтенсифікації була нижчою.

За допомогою кореляційно-регресійного аналізу досліджували залежності між показниками рівня інтенсивності й результатами інтенсифікації виробництва окремих видів продукції в сільськогосподарських підприємствах (табл. 2). Опрацьована інформація в розрізі окремих підприємств Львівської області, які звітують за формою №50-сг. Оцінивши якість відображеної в їхній звітності інформації, дійшли висновку про доцільність вибірки під-

приємств із поголів'ям тварин до 20 голів та одного підприємства, котре вирощувало цукровий буряк. Через невелику кількість відпо-

відних суб'єктів господарювання в області не досліджували проявів інтенсифікації виробництва в яєчному птахівництві.

Таблиця 2

Вплив рівня інтенсивності виробництва окремих видів продукції на ефективність їхнього виробництва в сільськогосподарських підприємствах Львівської області, 2016 р.*

Продукція	Зв'язок між витратами на 1 га посівів чи одиницю поголів'я тварин, грн, (x) та урожайністю культур (ц/га) чи продуктивністю тварин** (Y _x)		Характер зв'язку (коефіцієнт кореляції) між витратами на 1 га посівів чи продуктивністю тварин і собівартістю 1 ц продукції
	рівняння регресії	характер зв'язку між ознаками (коефіцієнт кореляції)	
Зерно	$Y_x=10,715+0,0032x$	Тісний ($r = 0,75$)	Дуже слабкий ($r = 0,24$)
у т.ч. озима пшениця	$Y_x=11,462+0,003x$	Тісний ($r = 0,85$)	Слабкий ($r = 0,42$)
кукурудза	$Y_x=48,507+0,0014x$	Середній ($r = 0,50$)	Середній ($r = 0,60$)
Соняшник	$Y_x=14,081+0,0011x$	Середній ($r = 0,52$)	Практично відсутній ($r = 0,19$)
Соя	$Y_x=9,663+0,001x$	Середній ($r = 0,63$)	Дуже слабкий ($r = 0,22$)
Озимий ріпак	$Y_x=7,389+0,0012x$	Середній ($r = 0,68$)	Практично відсутній ($r = 0,13$)
Цукровий буряк	$Y_x=252,82+0,0085x$	Середній ($r = 0,57$)	Середній ($r = 0,51$)
Картопля	$Y_x=41,19+0,0034x$	Тісний ($r = 0,82$)	Середній ($r = 0,49$)
Овочі відкритого ґрунту	$Y_x=0,843+0,005x$	Тісний ($r = 0,81$)	Практично відсутній ($r = 0,02$)
Приріст великої рогатої худоби	$Y_x=305,81+0,0285x$	Середній ($r = 0,67$)	Тісний ($r = 0,76$)
Приріст свиней	$Y_x=70,588+0,0983x$	Тісний ($r = 0,71$)	Слабкий ($r = 0,36$)
Птиця на м'ясо	$Y_x=4,201+0,136x$	Тісний ($r = 0,90$)	Практично відсутній ($r = 0,08$)
Молоко	$Y_x=1755,2+0,137x$	Тісний ($r = 0,87$)	Середній ($r = 0,62$)

* Розраховано за даними форми звітності № 50-сг у сукупності сільськогосподарських підприємств, які звітують за цією формою.

** У м'ясних галузях – середньодобовим приростом, г, у молочному скотарстві – річним надоем молока на одну корову, кг.

Встановлена наявність чітко вираженого прямого зв'язку між рівнем інтенсивності й технологічною ефективністю виробництва усіх основних видів продукції в сільськогос-

подарських підприємствах області. Тісноту зв'язку між цими ознаками за сімома видами продукції можна оцінити як високу (коефіцієнт кореляції перевищував 0,7), за шістьма

видами – або як середню (коефіцієнт кореляції лежить у межах від 0,5 до 0,7). Рівняння регресії відображають результативність додаткових вкладень (поліпшення фінансування) через приріст урожайності культур і продуктивності тварин. Наприклад, збільшення витрат із розрахунку на 1 га посівів зернових культур на 1 тис. грн давало приріст їхньої урожайності на 3,2 ц/га.

Передбачається, що приріст урожайності культур і продуктивності тварин повинен забезпечити окупність додаткових витрат, тому очікуваним економічним ефектом інтенсифікації є зниження собівартості продукції (Горбонос та ін., 2010, с. 349; Мармуль та Руснак, 2011, с. 293; Стельмашук, 2014, с. 33). Однак здійснений кореляційно-регресійний аналіз вказав на відсутність такого ефекту. За жодним з основних видів продукції не простежуємо оберненого зв'язку між рівнем витрат на 1 га посівів чи одиницю поголів'я і собівартістю 1 ц продукції. У більшості випадків зв'язок між досліджуваними ознаками відсутній або слабкий.

Вищий рівень собівартості часто характерний для якіснішої сільськогосподарської продукції. Така продукція повинна би бути реалізована за вищою ціною, яка окупить додаткові витрати і забезпечить зростання рівня рентабельності. У такий спосіб можна забезпечити економічний ефект інтенсифікації сільськогосподарського виробництва.

Здійснений кореляційно-регресійний аналіз у розрізі сільськогосподарських підприємств Львівської області не показав суттєвих залежностей між рівнем інтенсивності виробництва й показниками реалізаційної ціни та рентабельності окремих видів продукції. Слід врахувати, що значна частина сільськогосподарської продукції, вироблена в одному календарному році, реалізується підприємствами в наступному, а це впливає на результати застосування регресійного аналізу. Тому залежність між відповідними ознаками досліджували за допомогою порівняння показників за групами підприємств. Порівнювали середні показники за відібраною для проведення кореляційно-регресійного аналізу сукупністю сільськогосподарських підприємств Львівської області й тими з них, у яких виробничі витрати на 1 га посівів чи одиницю

поголів'я тварин були більшими за середній у загальній сукупності показник (табл. 3).

Певну пряму залежність між рівнем інтенсифікації виробництва й середньою ціною реалізації продукції спостерігаємо у більшості сільськогосподарських галузей, окрім м'ясних тваринницьких. Однак приріст ціни не покривав додаткових витрат. У переважній більшості галузей, крім буряківництва й овочівництва, зростання витрат на 1 га посівів чи одиницю поголів'я тварин супроводжувалося погіршенням показників рентабельності продукції.

Відсутність чітко вираженого прямого зв'язку між рівнем здійснених витрат й економічною ефективністю виробництва сільськогосподарської продукції свідчить про недосконалість тих моделей інтенсифікації, які застосовують у більшості сільськогосподарських підприємств Львівської області. У багатьох підприємствах відсутній ефективний механізм формування витрат і контролю за ними. В окремих випадках існують сумніви щодо об'єктивності інформації, наведеної у звітності суб'єктів господарювання. Це не ставить під сумнів необхідність і важливість інтенсифікації виробництва в сільськогосподарських підприємствах, однак ускладнює її дослідження.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва відображає процес техніко-технологічного розвитку галузі, який вимагає додаткових витрат для кількісного та якісного поліпшення ресурсного забезпечення виробничого процесу, удосконалення його організації. Дослідження цього процесу передбачає аналіз рівня інтенсивності та ефективності інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Рівень інтенсивності відображає обсяг витрат (сукупних, ресурсів) із розрахунку на одиницю посівної площі чи поголів'я тварин. Критеріями результатів інтенсифікації є показники технологічної (урожайність культур, продуктивність тварин) та економічної (собівартість одиниці продукції, рівень рентабельності) ефективності. Лише наявність прямої залежності між рівнем та ефективністю інтенсифікації виробництва може свідчити про результативність цього процесу.

Таблиця 3

Економічна ефективність виробництва продукції залежно від рівня його інтенсивності у сільськогосподарських підприємствах Львівської області, 2016 р.

Продукція	За досліджуваною сукупністю підприємств*			У підприємствах із вищими за середні в досліджуваній сукупності виробничими витратами на 1 га посівів чи одиницю поголів'я тварин		
	кількість підприємств	середня ціна 1 ц, грн	рівень рентабельності, %	кількість підприємств	середня ціна 1 ц, грн	рівень рентабельності, %
Зерно	120	339,62	11,3	24	357,09	8,1
у т.ч. озима пшениця	109	342,07	6,4	24	361,4	2,2
кукурудза	38	326,93	15,9	10	358,13	- 2,8
Соняшник	31	843,38	51,9	13	855,25	56,5
Соя	90	898,38	27,4	31	902,08	7,8
Озимий ріпак	59	976,18	37,3	14	994,24	34,7
Цукровий буряк	15	103,73	61,3	6	105,58	64,1
Картопля	13	302,58	- 7,9	2	312,75	- 9,4
Овочі відкритого ґрунту	13	239,47	16,1	4	309,82	20,1
Приріст великої рогатої худоби	29	1995,29	- 19,1	10	1987,12	- 26,5
Приріст свиней	28	2479,75	35,8	8	2491,32	40,5
Птиця на м'ясо	17	1753,06	- 1,1	8	1731,18	- 2,5
Молоко	23	567,71	21,1	3	585,11	6,1

* За сукупністю сільськогосподарських підприємств, що звітують за формою № 50-сг та відібрані для проведення аналізу, результати якого відображені в табл. 2.

Протягом останніх років розвиток виробництва у сільськогосподарських підприємствах Львівської області ґрунтувався переважно на засадах інтенсифікації останнього. Однак темпи й характер цього процесу в окремих сільськогосподарських галузях були неоднаковими, що відображає відмінності у фінансуванні й зорієнтованості на інноваційний розвиток виробництва окремих видів продукції.

Встановлена наявність доволі тісного зв'язку між рівнем інтенсифікації й технологічною ефективністю виробництва в основних сільськогосподарських галузях. Однак є значно слабшим, часто взагалі не проявляється чи навіть набуває протилежного характеру зв'язок між рівнем інтенсифікації й економічною ефективністю аграрного виробництва. Останнє вказує на недосконалість економічних моделей інтенсифікації виробницт-

ва, які застосовують у багатьох сільськогосподарських підприємствах. Виправлення ситуації пов'язане з підвищенням контролю над

здійснюваними витратами, удосконаленням облікової роботи, підвищенням відповідальності при формуванні звітних документів.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

Вітков, М. С. 2008. *Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва на інноваційній основі*. Київ: ННЦ ІАЕ.

Гавука, І. та Іваницька, Г., 2011. Вплив інтенсифікації молочного скотарства на надійність повернення інвестицій. *Аграрна економіка*, 4 (1-4), с. 65–70.

Глубіш, Л. Я. 2011. Кореляційний аналіз впливу показників інтенсифікації на собівартість сільськогосподарської продукції як етап планування в аграрній сфері. *Ефективна економіка*, [online] 8. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_8_6 [Дата звернення 24 жовтня 2017].

Горбонос, Ф. В., Черевко, Г. В., Павленчик, Н. Ф. та Павленчик, А. О. 2010. *Економіка підприємства*. Київ: Знання.

Державна служба статистики України, 2017. *Сільське господарство України: статистичний збірник*. Київ.

Добряк, Д. С., 2016. Науково-методичні погляди до інтенсифікації використання земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*, 1, с. 64–69.

Збарський, В. К., Мацибора, В. І. та Чалий, А. А. 2009. *Економіка сільського господарства*. Київ: Каравела.

Лагодієнко, В. В. 2014. Вплив інтенсифікації діяльності з інноваційною основою на розвиток аграрного виробництва. *Економічний аналіз*, 17(3), с. 54–57.

Лункіна, Т. І. 2011. *Забезпечення економічно стійкого розвитку сільськогосподарських підприємств на основі інтенсифікації виробництва*. Миколаїв: Дизайн та поліграфія.

Маренич, Т. Г., 2016. Інтенсифікація сільського господарства як основа сталого розвитку аграрної галузі. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*, 172, с. 17–33.

Мармуль, Л. О. та Руснак, А. В., 2011. Передумови та напрями інтенсифікації виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств. *Таврійський науковий вісник*, 75, с. 288–293.

Науменко, А. О. та Науменко, І. В., 2013. Економічна сутність, особливості та напрями інтенсифікації в аграрних підприємствах. *Вісник НТУ «ХП»*, 50, с. 126–134.

Олійник, О. В., Макогон, В. В. та Брік, С. В. 2014. *Економіко-енергетична ефективність інтенсифікації виробництва цукрових буряків у сільськогосподарських підприємствах*. Харків: Підручник НТУ «ХП».

Оляднічук, Н. В. та Уланчук, В. С. 2010. *Інтенсифікація галузей тваринництва в сільськогосподарських підприємствах*. Умань: Візаві.

Стельмашук, А. М., 2014. Відтворення та інтенсифікація молочного скотарства в аграрних господарствах. *Інноваційна економіка*, 1, с. 32–38.

Тернавська, І. Б. та Семенда, О. В., 2015. Понятійно-категоріальний апарат інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. *Ефективна економіка*, [online] 5. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_5_56 [Дата звернення 24 жовтня 2017].

Ясіновська, І., 2013. Особливості та проблеми інтенсифікації виробництва продукції сільського господарства. *Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія: Економіка АПК*, 20(1), с. 83–88.

JEL Q 120

UDS 330.13:631.11:338.3(477.83)